

Рајко Петров Ного

*између епског наслеђа и лирске позиције,
између баладе и молитве*

Рајко Петров Ного је један од најзначајнијих савремених српских пјесника, најприје по томе што је не само успио да превлада темељни парадокс српског пјесничког модернитета, јаз између епског наслеђа и лирске позиције, него је баш на том парадоксу саздао поезију универзалних значења чије је исходиште потпуно завичајно. Од ране лирске *хајдучије*, од *планине и почела* и пркосног *рајковања*, од моћне поетске слутње нашег паганског мита Ного је стигао до узнесене хришћанске духовности *Недреманог Ока*; спојио је *Јечам и калопер* изгубљеног дома и нашег свеопштег косовског удеса, и, најзад, окунио све то визијом Херцеговине као велике порте Нерукотвореног Храма под кубетом небеса, порте у којој је сабрано све што је она била и значила, па и громила или сљеменењак онога који сања свој камени сан и који из вјечности говори *Не тикај у ме*.

Ако је стих *што и платно боланом дојчину*, онда је, код Нога, сонет то исто стиху. Све што је сам пјесник мимо пјесме, у есејима и разговорима, веома убједљиво поетички избрусио, нашло је управо у сонету тачку ослоња. А то *све* заправо су закони *памтивијека* и *палимпсеста*, уједињени и прожети најдубљим личним искуством. Новије српско пјесништво увјерава нас да мајстори ове древне лирске форме нису тако ријетки, али ни код једног од њих сонет није у толикој мјери ствар свјесног одређивања колико и инстинкта, како је то у Ноговом случају, нити су игдје као код њега аутопоетичке референце тако успјешно претопљене у живо ткиво пјесме.

Ногово поетско оваплоћење мита Велике Мајке иде међу највеће *Богородичне* слутње српске поезије, а његова снага је прво животна па поетска, тиха и исконски ломна снага раног завичајног бола, *хумке из Хумнине, оскоруше над домом сирочади* и *вечерње јеке гајди пред Задушнице*. Отац је и *кућиште пуно зове* и урушена историја, црни талог свега што је бивало у *буково оно доба*. Језички потпуно иконично утјеловљена, завичајност је у Ноговој поезији предзнак и оног најличнијег и оног најопштијег, а то двоје су код њега неразмрсиво сплетени. У распону између *епске трине* и *лирске крхотине*, између рапсодичног и елегично-баладичног тона, Ногова поезија варнички чистим емотивним набојем, али сабија у себе и читаве слојеве културног памћења. И ту је пјесник дубоко завичајан. Он је први рекао, у сроднички топлом есеју непоновљиве љепоте, да је срећа што је на развалинама старог свијета стајао баш Алекса Шантић. Зажалио је што Перо Слијепчевић није остварио једну цјеловиту студију о нашој патријархалној култури и препознао да је то у основним цртама ипак урадио Андрић у *Аудијенцији*, поглављу романа *Омер паша Латас*, кроз моћни лик гатачког попа и војводе Богдана Зимоњића. Тај који је све то проницљиво уочио и повезао једино није могао рећи да је и сам стваралачки дубоко у том свијету и тој причи, да је то исто чиме су били заокупљени његови велики претходници и духовни преци сагледао *на крају миленија* и дао му, у истоименој пјесми, апокалиптични смисао коначног пада.

У књизи лирске прозе *Јечам и калопер* Ного се обредно враћа том свијету да га лирски инвентарише до најситнијих детаља, као појмовник и именован. Пјесникова одлука да ову књигу заодјене у прозно рухо није суштински промијенила природу израза који је и даље остао лирски. У том лирском свијету не укрштају се само сан и јава већ и стварност и сјећање, бол и узнесеност, душа и култура, историја и поезија, а највише минули живот са животом онога који их исписује, а у њему, опет, чудно и несвакидашње укрштени путеви, неравни и трновити, јер крстолики и крстообразни. Ного овом књигом, у потпуној синовљевској препуштености језику, као да враћа све оно што је сам живот отуђио и осујетио. Његово завјетно је уистину најтјешње скопчано с оним што је породично и завичајно. Што се српске литературе тиче, она је, након Ћопићеве *Баште сљезове боје* и Кишових *Раних јада*, с *Јечмом и калопером* добила трolist за памтивижек.

Сва је Ногова поезија до сржи прожета историјом, а сва је историја код њега *косовска*. Најзначајнији за свеколику нашу поезију, управо косовски хронотоп најбоље предочава како у Ноговој пјесми долази до пресудног прожимања времена, што он и види као најдубљу тајну поезије. Колико његов сонет видљиво потчињава и мотивику и језик и пјесничку синтаксу, толико притајено присуство идеала поеме призива евокацију историје и одржава тензију племенитог лирског патоса. Довољно је осјетити ширину замаха и језичку разобрученост у пјесмама какве су *На крају миленија*, *Вјетар Кајмакчалана*, *Ванором из Невјорка*, да би се уочило како таква мотивика природно призива једну велику моћну пјесму у коју би сва та историја стала. Све те пјесме на истом трагу и као дијелове исте поетске слутње, код Ного заиста и читамо заједно, додајући несвјесно једну другој и кад су расуте по различитим књигама и циклусима. Као поему можемо читати и нову пјесничку књигу *Не тикај у ме*, у којој је Ного једнако умјетник колико и бескомпромисни противник историјских фалсификата, борац за баштину, културно и култно памћење.

Онај средишњи слој Ноговог палимпсеста, лична прича уздигнута до посвећене каже о колиби и ножу, глади и страху, сиротовању и бескућништву – ипак је пресудан, јер он веже времена и судбине, као што дистих и балада вежу сонет и поему. *Почините кротке жртве загрљене у дистиху* – каже пјесник, помирујући овим стихом најдубља лична и предачка искуства у равнотежи трагичког смисла и баладичног тона, у непоновљивом складу баладе и молитве. А у складу је све, највише оно што је најмање податно било каквом тумачењу – таленат, милост уобличења, дар Божји. С њим је као са оним заворњем или калаузом из Ногове пјесме: *И ко га има – има Све друго ти је џаба*. А ту се свака прича о поезији некако најлакше и завршава.

Ранко Поповић